

OBUKA STAREŠINA UZ FUNKCIJU

Osnovne faktore napretka predstavljaju sistem obrazovanja i naučno-tehnološke inovacije.¹

Tito

UVODNA RAZMATRANJA

U obuci starešina (koja implicite uključuje i vaspitanje) već danas, a u budućnosti će taj fenomen sve više biti izražen, nužno postoje dvofazni procesi: prvo, period obrazovanja putem redovnog školovanja (obuka za funkciju), drugo, period obrazovanja i usavršavanja uz rad (obuka uz funkciju). Sistem visokih vojnih škola, koje, s obzirom na ciljeve školovanja, osposobljavaju starešine za različite nivoe dužnosti (funkcija) — vojne akademije, komandno-štabne akademije i Škola narodne odbrane, predstavlja specifičan oblik tzv. povratnog obrazovanja, gde se naizmenično smenjuju, u određenim periodima, obrazovanje za funkciju sa obrazovanjem uz funkciju. Prema tome, školovanje u njima, nezavisno od njihovog stepena, može se smatrati obrazovanjem starešina za funkciju.

S obzirom na to da je obuka starešina u periodu redovnog školovanja sistemski, formalno-pravno i stvarno, kao institucionalno obrazovanje definisana i andragoško-didaktički razrađena, pokušaćemo da teorijski i praktično ukažemo na suštinu i funkciju obuke starešina uz funkciju (uz rad), odnosno na tzv. posleškolsko obrazovanje (usavršavanje) starešina.

Moderna koncepcija permanentnog obrazovanja, kao jedinstvena i integralna doktrina o potrebi stalnog obrazovanja — do kraja radnog veka, uključuje u jedinstven sistem i obrazovanje stečeno pu-

¹ Tito, Referat na IX kongresu SKJ, Beograd, 1969. str. 82.

tem školovanja i tzv. posleškolsko (vanškolsko) obrazovanje (usavršavanje).²

Iako je u osnovi koncepcije o permanentnom obrazovanju naučno-tehnička revolucija, značajan motiv i uzrok njene pojave jeste i u dezalijenaciji ličnosti, u njenoj sve većoj ulozi u društvu, ekonomici, odnosima, pa i u sferi odbrane zemlje. S tim u vezi »obrazovanje se više ne smatra duhovnom nadgradnjom već sastavnim delom tehničke i proizvodne baze društva«* (1, str. 49). Kako se takav razvitak odražava na obrazovanje, ilustrovaćemo jednim primerom. Dok se samo pre nekoliko decenija na jednoj mašini izmenilo 3 i više generacija radnika, danas se, međutim, u toku rada jedne generacije izmeni 5—8 vrsta mašina (promena tehnologije). Slično je i u vojsci, s obzirom na činjenicu da se upravo u vojne svrhe redovno primenjuju sva najnovija naučna i tehnička dostignuća.

Permanentno obrazovanje, koje uključuje i obrazovanje stečeno školovanjem i obrazovanje stečeno uz rad, jeste jedini put i način da se »postavi most preko koga će se uklanjati večita protivrečnost između materijalno-tehničkog napretka i izvesnog čovekovog protivljenja tom napretku i konzerviranje njegovih pogleda na razvoj društva i sveta uopšte« (1, str. 71).

Savremena koncepcija o permanentnom obrazovanju prevazilazi i negira ortodoksno shvatanje obrazovanja, koje je delom još uvek prisutno i u vojsci, prema kome se pojam obrazovanja izjednačava sa pojmom školovanja. Obrazovanje je, dakle, širi pojam od pojma školovanja. Školovanje je, u stvari, samo jedan deo obrazovanja, njegov tzv. institucionalni deo.

Osnovne implikacije koncepcije permanentnog obrazovanja na sistem obuke starešina pokušaćemo izraziti putem sledećih ključnih

² Shvatanje i ideja permanentnog obrazovanja (lat. permanens — trajan, stalan, postojan, neprekidan) nije nova. S obzirom na to što postoje velike razlike između prvih ideja (Platon, Seneka, Komenski i dr.) i njenog današnjeg naučnog definisanja, nije racionalno upuštati se u retrospektivu. Koncepcija permanentnog obrazovanja je izrazito savremena pojava u teoriji i praksi obrazovanja. Istorijski gledano, koncepcija o permanentnom obrazovanju uslovljena je razvitkom proizvodnih snaga. Školski sistem je uvek podvrgavan tzv. »reformama« kada god je nastupila i nova podela rada. Tako, na primer, period zanata je nametnuo potrebu elementarne pismenosti, pojava parne mašine — tip osnovnog školovanja, industrijska mehanizacija — formiranje srednjih i visokih škola. Naučno-tehnološka revolucija (kibernetika), u koju je svet zakoračio 50-tih godina ovog veka, zahteva novi profil kadrova (široki profili) i novi pogled na obrazovanje — koncepciju permanentnog obrazovanja. Rezolucija Savezne skupštine o razvoju vaspitanja i obrazovanja na samoupravnosti osnovi, takođe, insistira na ravnopravnosti obrazovanja stečenog u školama i obrazovanja stečenog uz rad (2, str. 13).

Spisak korišćene literature dat je na kraju članka.

zahteva: obuka starešina traje tokom celog radnog veka; obuka uz funkciju treba da ima centralno mesto u doktrini o permanentnom obrazovanju, a ne, kako se to obično misli — institucionalno obrazovanje, tj. školovanje u vojnim školama; permanentno obrazovanje ima i humanističku osnovu, jer stvara uslove za trajan razvoj celovite socijalističke ličnosti starešine, uključujući i odraslo doba; obuka starešina uz funkciju ne bi trebalo da ima kompenzacioni karakter. Suština ove obuke ne bi trebalo da bude u »nadoknađivanju propuštenog«, već u ovladavanju inovacijama; ukupno potrebno obrazovanje nužno se mora podeliti tako da se redovnim i vanrednim školovanjem stiču fundamentalna znanja kao osnova za obrazovanje uz funkciju; osnovu obuke starešina, s obzirom na to što se delatnost starešina u savremenim uslovima sve više intelektualizira, treba da predstavlja intelektualno obrazovanje; biće sve više neophodno izgrađivati starešine sa širim, polivalentnijim profilom i solidnim opštim obrazovanjem i osposobljavati ih za dalje obrazovanje i samostalne saznanje napore (samoobrazovanje); obuka starešina trebalo bi da bude tako organizovana da se u njoj dijalektički prožimaju opšte i vojnostručno obrazovanje i da se sve pojave vezane za vojnu profesiju saznaju dublje i na naučnoj osnovi; postepeno se mora prevazilaziti suviše uska specijalizacija, koja svojom suštinom deluje ograničavajuće na svestran i celovit razvoj ličnosti; težište u procesu obučavanja treba preneti sa sistema usvajanja činjenica na izgrađivanje metoda nučnog i kritičkog mišljenja; nužno je izmeniti shvatanje da se stvarna i legitimna znanja stiču samo školovanjem (valjana znanja mogu se, takođe, steći i uz rad, putem prakse).

Realizovanjem koncepcije permanentnog obrazovanja obuka starešina uz funkciju imaće sve veći značaj i postati, u osnovi, ravnopravna sa školovanjem u vojnim školama. Za potpunu primenu koncepcije permanentnog obrazovanja starešina, kao bitna pretpostavka za njenu realizaciju, biće nužno da se koherentno i funkcionalno povežu svi bitni činioci razvoja i modernizacije JNA, a pre svega, a) vojna nauka i tehnika, b) vojna obuka i vaspitanje i c) praktična aktivnost starešina (trupna praksa). Da bi se mogla uspešno ostvariti ideja o permanentnom obrazovanju, moraće se znatno veća pažnja posvetiti formiranju i daljem razvijanju sistema naučnih informacija i si-

stema biblioteka.³ Sistem obučavanja starešina (sadržaj i metodika) treba da bude usmeren na savremenost i na budućnost. Jer, kako to kaže A. Leyer, »student se ne sme osposobljavati samo za današnje stanje tehnike i tehnologije, već za buduće. To je, pre svega, veoma široko poznavanje teorije i opštih načela. Inače, student ono što je danas učio već sutra neće moći koristiti. Njemu su potrebna načela, opštetehničko obrazovanje i široka kultura, kako bi na osnovu njih, u toku radnog veka, mogao da prihvati i usvaja nove stvari«⁴ (4, str. 17); u procesu rada, u bliskoj budućnosti, sve manji značaj će imati tzv. formalne, školske kvalifikacije (diploma), a sve više će biti presudni stvarni rezultati rada. Jer, diploma govori samo o tome gde i na koji način su znanja sticana, ali ne, ili ne bar uvek, i o stvarnim sposobnostima i konkretnim rezultatima rada.

1. DEFINICIJA, CILJ I ZADACI (SFERE) OBUKE STAREŠINA UZ FUNKCIJU

Obuka starešina uz funkciju, iako u praksi već odavno postoji, tek u poslednje vreme se teorijski izučava i normativno reguliše u društvu i u Armiji. Pokušaćemo da ovim razmatranjima damo svoj prilog tim nastojanjima.

Obuka starešina uz funkciju je integralni deo jedinstvenog sistema obuke i vaspitanja u JNA.⁵ Metodološki se ova obuka može smatrati sinonimom obrazovanja odraslih, jer starešine spadaju u kategoriju odraslih i sve su u radnom odnosu.

³ Permanentno obrazovanje zahteva brzo i efikasno prenošenje i razmenu informacija i njihovo široko korišćenje. Suština problema je u tome kako da se najsazetije i brzo prezentuju dostignuća i informacije i da se redovno i pravovremeno sa njima upoznaju sve starešine. Jer, broj informacija se udvostručava svakih 10—12 godina. Danas se u svetu, na primer, godišnje štampa preko pola miliona stručnih knjiga, a izlazi oko 75.000 stručnih časopisa. Samo iz oblasti ratne veštine u svetu se objavi godišnje oko 50.000 članaka. Stanje je već takvo da je, ponekad, lakše ponovo izgraditi neku teoriju ili pronalazak, nego saznati iz literature da li je to već otkriveno. S tim u vezi u svetu se sve više koriste razni sistemi brzog i sažetog informisanja, kao što su: abecedarijumi, bedekeri, tezaursi, ekscerpti, inserti, repetitori, bibliografije raznih vrsta i oblika i sl.

⁴ Jedan od svetskih tvoraca i boraca za ostvarenje ideje o permanentnom obrazovanju Pol Langran kaže: »Moderna ličnost je u izvesnom smislu osuđena na slobodu, a to je izvanredno zanosna, i, u isto vreme, neugodna situacija. Nju može da izdrži samo onaj koji je rešio da plati cenu. Ta cena je obrazovanje koje nikada ne prestaje. Učenje u mladosti treba da opremi čoveka motorom koji će biti u njegovoj službi za sve vreme njegove intelektualne i kulturne ploidbe« (3, 50).

⁵ Sistem obuke i vaspitanja u JNA je jedinstven sistem koji čine pod-sistemi: (a) obuka i vaspitanje vojnika, jedinica (ustanova) i komandi; (b) sistem školovanja starešina (obuka starešina za funkciju) i (c) obuka starešina uz funkciju (uz rad).

Obuka starešina uz funkciju predstavlja permanentan, celovit, fleksibilan, planski organizovan proces obučavanja, zasnovan na koncepciji opštenarodne odbrane i našoj vojnoj doktrini, teoriji i praksi vojnog vaspitanja i obrazovanja (vojnoj andragogiji), usmeren na stalno i sistematsko osposobljavanje, obučavanje i usavršavanje starešina za vojnoprofesionalne funkcije i obaveze u ratu i miru, za društveno-politički i lični život.

Obuka starešina uz funkciju, pod pretpostavkom da je prethodno završen određeni stepen vojne škole — je kontinuelna i organizaciono-programski korelativna sa obukom starešina za funkciju (školo- vanjem). Polazeći od ciljeva i zadataka Jugoslovenske narodne armije i ciljeva vaspitanja i obrazovanja u našoj zemlji, obuka starešina uz funkciju treba da obuhvata obrazovanje i usavršavanje starešina funkcionalno vezano za sve oblasti rada starešina — sferu obavljanja funkcionalnih dužnosti (rada), društveno-politički život, kulturni život, individualne potrebe i rekreaciju.

Period i osposobljavanja starešina za funkciju, odnosno školovanje na svim stepenima (srednja vojna škola, vojna akademija, komandno-štabna akademija i Škola narodne odbrane), ima, pretežno, fundamentalno-formativni karakter, a periodi obuke starešina uz funkciju, obuka starešina u jedinici-ustanovi i na svim vrstama kurseva, po pravilu, aplikativno-operativni.⁶ S obzirom na to što je obuka starešina uz rad onaj deo obuke koji se, pretežno, realizuje uz obavljanje funkcionalnih dužnosti i zajedno sa njima, prirodno je da je ona, primarno, vezana za obavljanje tih funkcija.

Osnovni cilj obuke starešina uz funkciju i istovremeno osnovni parametri za njeno vrednovanje su podizanje stepena borbene gotovosti jedinica i komandi, povišenje kvaliteta obuke vojnika i jedinica i kvalitetnije i kreativnije obavljanje funkcionalnih dužnosti starešina.

Polazeći od dosadašnjih praktičnih iskustava ostvarenih u Armiji i od teorijskih razmatranja obrazovanja uz rad (obrazovanja odra- slih), mišljenja smo da bi se funkcionalne sfere, odnosno zadaci obuke starešina uz funkciju mogli klasificirati na sledeći način.

1. Obrazovanje starešina za potrebe koje, u principu, proizilaze iz težnje za kvalitetnijim obavljanjem funkcionalnih dužnosti, ali

⁶ Iako je obuka starešina uz funkciju po svojoj prirodi pretežno praktično-aplikativna, to, međutim, ne bi smelo da znači da se u njoj provode isključivo treninzi i mehanička uvežbavanja. Tako shvatanje bi odvelo ovu obuku u tzv. PIR-POR metode rada, koje su se pojavile u SAD, a zatim prenete u Evropu, a koje predstavljaju sistem obučavanja samo putem praktičnih vežbi (treninga).

koje ipak ne bi smele biti isključivo vezane samo za neposrednu dužnost, već imaju i šire značenje. Ovo područje obuke moglo bi imati sledeća uža obeležja:

— fundamentalnog vojnoprofesionalnog obrazovanja uz funkciju, kao, na primer, vanredno školovanje u vojnim školama (ili škola-ma-fakultetima u građanstvu), poslediplomsko usavršavanje i dr.;

— usavršavanje starešina u struci (vidu, rodu, službi) u skladu sa novinama u razvoju vojne nauke i tehnike, sa osnovnim ciljem inovacija znanja i paralisanja uticaja fenomena zastarevanja znanja.⁷

— pripreme i osposobljavanja starešina za organizovanje i izvođenje obuke i vaspitanja vojnika i jedinica (stručna i metodička priprema);

— pripreme i osposobljavanja starešina za polaganje ispita za čin;

— specijalizacije za uže vojnostručne discipline, odnosno dužnosti koje zahtevaju usku specijalnost, posebno s obzirom na funkciju vojnih škola, u kojima se osposobljavaju starešine širih, polivalentnijih profila;

— pripreme i osposobljavanje mladih starešina (koje dolaze iz srednjih vojnih škola i vojnih akademija) za uspešnije obavljanje prvih starešinskih dužnosti (pripravnički staž);

— stručnog i andragoško-pedagoškog usavršavanja nastavnika u vojnim školama;

— prekvalifikacije odnosno preobuke starešina (promena struke, roda, službe), odnosno dokvalifikacije za novu struku. Iako ovaj vid obuke starešina uz funkciju još nije razvijen, može se očekivati da će u budućnosti imati veliki značaj. Ovim se ostvaruje, pored ostalog, i horizontalna pokretljivost kadrova unutar JNA, unutar sistema ONO, a i u smislu transfera kadrova Armija—društvo;

— osposobljavanja starešina za narednu, višu dužnost, što istovremeno omogućava vertikalnu pokretljivost kadrova, što je naročito značajno u ratu (gubici i sl.);

⁷ Fenomen zastarevanja znanja u eri naučno-tehničke revolucije sve je akutniji. Ne samo da brzo zastarevaju znanja, već i čitavi tehnički sistemi. Tako, na primer, bombarder B-29 bio je u naoružanju 17 god., interkontinentalni sistem raketa »Atlas« oko 8 god., raketni sistem »Tor« i »Jupiter« zastareli su posle 4 godine itd. Isto tako i znanja stečena školovanjem relativno brzo zastarevaju. Na skupu svetskih eksperata u Moskvi (1968.) ocenjeno je da stečena znanja zastarevaju, zavisno od struke, za 5—10 god. Istraživanja u SSSR i SAD su pokazala da novodiplomirani inženjer je »upotrebljiv« 8—10 god., da u roku 3—5 godine zastareva oko polovina znanja. Međutim, treba istaći da sva znanja ne zastarevaju jednako. Fundamentalna, naučna i opšteobrazovna znanja zastarevaju mnogo sporije od tehnoloških i prakticističkih. To, istovremeno, upućuje i na način programiranja sadržaja obučavanja.

— doškoloovanja starešina radi nadoknađivanja ranije propuštene školovanja. Ovaj kompenzacioni karakter obuke starešina uz funkciju, iako još prisutan u našoj praksi, ubuduće će imati sve manji značaj. Obuka starešina »danas, bar ne pretežno, ne služi popunjavanju praznina ranijeg obrazovanja, već je težište na sticanju novih saznanja i otkrića« (11, str. 353).

2. Obuka starešina za društveno-politički i kulturni život i razvijanje starešina kao celovito i svestrano razvijenih socijalističkih ličnosti. Ovaj deo obuke realizuje se putem sticanja i usavršavanja opšte kulture starešina (društveno-humanističke, ekonomske, opštetehtničke, prirodno-naučne i dr.). U sklopu ovog zadatka nužno je realizovati i zadatke koji proizilaze iz potreba porodičnog i ličnog života starešine.

3. Obuka starešina uz funkciju može, po potrebi, imati i istraživačko-opitno obeležje. *Eksperimentalno-istraživačka* funkcija obuke starešina može se odnositi na proveru raznovrsnih taktičko-operativnih postupaka, utvrđivanje normi rada komandi i štabova, unapređenje organizacije i metodike obuke i vaspitanja i sl. Budući da jedan od zadataka obuke starešina uz funkciju može biti i didaktičko-metodičko osposobljavanje starešina za borbenu obuku vojnika i jedinica, moguća je i korisno da se organizuju i izvode i posebni metodički eksperimenti radi unapređenja borbene obuke vojnika i jedinica.

4. Najzad, značajna funkcija obuke starešina uz rad jeste i *osposobljavanje starešina za samoobrazovanje* (obrazovanje za samoobrazovanje). Planski organizovano, usmereno, podsticano i pomagano samoobrazovanje je »ušteda« u obrazovanju i u interesu je Armije i starešina.

Bez obzira na to što obuka starešina uz rad nije isključivo vezana za neposredno obavljanje funkcionalnih dužnosti, nužno je istaći da težište ove obuke ipak treba da bude upravo na obučavanju starešina za uspešnije obavljanje funkcionalnih dužnosti, a u odnosu na sadržaje — na usvajanju novina u razvoju vojne nauke, tehnike i vojne organizacije u celini.

2. NEKA PITANJA ORGANIZACIJE OBUKE STAREŠINA UZ FUNKCIJU

Iz prethodnog izlaganja može se zaključiti da se pod obukom starešina uz funkciju, sa organizacionog stanovišta, podrazumevaju svi oblici obučavanja starešina — koji ne predstavljaju redovno ško-

lovanje u vojnim školama. To, međutim, ne znači da se deo te obuke organizaciono ne provodi i u vojnim školama.

Celokupna obuka starešina uz funkciju, s obzirom na mesto realizacije, može se izvoditi u: jedinicama i ustanovama, nastavnim centrima rodova i službi i vojnim školama — a deo i u drugim institucijama u JNA i građanstvu (domovi JNA, narodni univerziteti, razni oblici obrazovanja odraslih i dr.).

Jedinice i ustanove su, svakako, osnovni nosioci obuke starešina uz funkciju i one za tu obuku moraju imati i posebno planirano vreme. Deo obuke starešina realizuje se u nastavnim centrima rodova-službi i u vojnim školama, pretežno, putem vanrednog školovanja, posle diplomskog usavršavanja i stalnih ili povremenih kurseva.

Obuka starešina (i komandi) uz funkciju u jedinicama i ustanovama može se realizovati putem raznovrsnih organizacionih oblika: teorijska nastava praktično-primenjena obuka (trenaži, instruktaz, grupna zanimanja, ratne igre i sl.), a, po potrebi, i organizovanjem kraćih kurseva (do 10 dana).

U vojnim školama i nastavnim centrima deo obuke starešina uz funkciju organizuje se, po pravilu, putem kurseva. Struktura i sadržaj kurseva zavise od cilja i namene kursa. Tako, kurseve za usavršavanje starešina (usvajanje inovacija) pri vojnim školama trebalo bi organizovati ako se radi o vrhunskim naučno-teorijskim inovacijama. Ako se radi o značajnijim aplikativnim inovacijama ili o inovacijama, koje su od užeg interesa za rod (službu), takve kurseve bi trebalo organizovati pri nastavnim centrima rodova (službi).

Isto tako, smatramo, da bi pri vojnim školama i nastavnim centrima trebalo organizovati i kurseve za prekvalifikaciju, kurseve za užu specijalizaciju starešina i kurseve za preobuku na značajnijim novim tehničkim sredstvima i naoružanju, posebno ako se radi o izmenama sistema ili većeg dela tehnologije. Mišljenja smo da trajanje pojedinih kurseva, koji se organizuju u vojnim školama ili pri nastavnim centrima, ne bi trebalo da bude duže od 2—3 meseca, a najčešće do 30 dana. Jer, inovacije nisu ni toliko česte ni toliko krupne da bi to iziskivalo duže trajanje ovih kurseva.

3. PRINCIPI OBUKE STAREŠINA UZ FUNKCIJU

U procesu obučavanja starešina uz funkciju, pored uvažavanja i korišćenja opštepoznatih andragoško-didaktičkih principa (vaspitnosti, očiglednosti, postupnosti i sistematičnosti, prilagođenosti uzrastu i uslovima, individualnog prilaženja slušaocima, jedinstva teorije i

prakse, trajnosti znanja, veština i navika i dr.), neophodno je utvrditi i neke specifične principe, koji će biti imanentni ovoj obuci. Ovom prilikom, nije moguće šire teorijski obraditi svaki od navedenih principa, jer bi to morala biti tema za sebe. Stoga su oni samo taksativno naznačeni uz pokušaj definisanja njihove suštine.

Budući da principi predstavljaju zakonitosti, generalizovana opšta pravila obrazovnog rada i, istovremeno, »fundamentalne zahteve i smernice u obrazovanju, izražene u smislu osnovnih regulativa i korelativa složenog ali jedinstvenog obrazovno-vaspitnog procesa« (5, str. 272), oni imaju ogromni, ne samo teorijski, već i praktični značaj za organizatore i izvođače obuke.

Celokupna obuka starešina uz funkciju treba da bude tako usmerena i da polazi, pre svega, od principa: prvo, od zahteva koncepcije opštenarodne odbrane i, drugo, andragoških principa koji omogućavaju ostvarivanje brzih i efikasnijih obrazovnih rezultata. Nužno je, međutim, napomenuti da je ovakva podela na dve grupe samo uslovna i učinjena je samo iz metodoloških razloga. Jer, i principi koji se, pretežno, konstituišu iz zahteva koncepcije opštenarodne odbrane imaju i andragoško-didaktička obeležja, kao što i andragoško-didaktički principi moraju biti korelativni sa zahtevima te koncepcije.

a) *Principi koji proizilaze iz zahteva koncepcije opštenarodne odbrane i naše vojne doktrine*

Koncepcija opštenarodne odbrane i vojna doktrina ispoljavaju svoje implikacije, sa jedne strane, na izbor i programiranje sadržaja obučavanja i, s druge strane, na način izvođenja obuke starešina uz funkciju. Pokušaćemo da neke fundamentalne zahteve koncepcije ONO u oblasti obuke starešina konkretizujemo i transformišemo u principe.

1. *Princip zasnivanja svih sadržaja obučavanja na društveno-političkoj, opštevojnoj i vojnostručnoj komponenti jedinstvene koncepcije ONO i vojne doktrine* zahteva ne samo potrebu baziranja svih sadržaja na toj koncepciji, već i da se ona putem obuke starešina dalje unapređuje, razvija i primenjuje u praksi.

2. *Princip stvaralačke aktivnosti i samostalnosti učesnika obuke* proizilazi iz položaja i uloge starešina u borbenim dejstvima u uslovima ONO.⁸ Stoga u obuci starešina treba da dominiraju takvi sadr-

⁸ O tome je opširnije bilo reči u člancima *Položaj i uloga učesnika u procesu obuke i vaspitanja* — »Vojno delo« br. 3/71, *Stvaralačka aktivnost u procesu obuke i vaspitanja* — »Vojno delo« br. 4/71, i *Neki didaktičko-metodički problemi obuke i stvaralačka aktivnost* — »Vojno delo« br. 5/71.

žaji, oblici i metode obučavanja koji će omogućiti da se u starešina neguju i razvijaju osobine stvaralaštva, inicijative i samostalnosti.

3. *Princip prilagođavanja obuke borbenim uslovima* zahteva da sadržaji obučavanja i celokupna metodika obuke budu maksimalno prilagođeni fizionomiji i uslovima vođenja borbenih dejstava — ratnoj stvarnosti. Ovaj princip pretpostavlja da se, naročito u primenjenoj obuci, obezbede takvi uslovi (sadržajni, vremenski, prostorni, materijalno-tehnički, psihofizički i dr.) koji će, što približnije, odgovarati stvarnoj borbenoj realnosti i karakteristikama eventualnog budućeg rata koji bismo vodili.

4. *Princip integracije i korelacije znanja, veština i navika* polazi od jedinstva borbenih dejstava i svestranog i celovitog ispoljavanja i aktivnosti starešina u njima. Ovaj princip zahteva da se u obuci permanentno vodi računa o povezivanju stečenih znanja, veština i navika u jedinstven sistem, neovisno od toga na koji način, u kojem obliku, vrsti, predmetu ili fazi obuke se usvajaju.

5. *Princip jedinstva univerzalnog i specijalističkog* u sadržajima obučavanja zasniva se na zahtevu koncepcije ONO — da svaki starešina, nezavisno od vida, roda i službe, mora posedovati određen fond opštih znanja, na osnovu kojih će moći da obavlja svoje dužnosti u bilo kojoj komponenti OS i u svim osnovnim oblicima borbenih dejstava, i određen fond užih — specijalističkih znanja koja proizilaze iz obrazovnih potreba svakog vida — roda — službe. S tim u vezi je i zahtev koncepcije ONO za širim i polivalentnijim profilom starešine — koji više ne bi mogao biti samo usko profesionalni vojnik u klasičnom smislu.

6. *Princip jedinstva individualne i kolektivne obučenosti* implicira zahtev da se u obuci starešina, koja ima, pretežno, karakter individualnog obučavanja (frontalni rad), i u obuci komandi, štabova, grupa, posada, odeljenja i sl., koja ima, pretežno, karakter grupnog (timskog) rada, ostvari njihovo međusobno jedinstvo, uslovljenost i povezanost. Iako je težište obuke starešina na primenjenoj i grupnoj (timskoj) obuci, solidna individualna obučenost je pretpostavka ostvarenja zadataka u grupnoj, odnosno kolektivnoj obuci (obuka komande, štaba, posade i sl.).

7. *Princip ostvarenja vrhunskih standarda i normi* u obuci starešina bazira se na zahtevu da se ostvari takav kvalitet i kvantitet obučenosti i uvežbanosti i postignu takve norme i standardi koji će obezbediti uspešno suprotstavljanje bilo kojem potencijalnom agresoru i osposobiti starešine za uspešno komandovanje i rukovođenje jedinicama u svim pa i najtežim borbenim okolnostima.

8. *Princip jedinstva koordinacije i sadejstva* proizlazi iz potrebe da se obuka starešina, a posebno primenjena obuka komandi i štabova, kada god je to potrebno i moguće, koordinira i izvodi zajedno — interrodovski, intervidovski, a u potrebnoj meri i sa ostalim strukturama ONO.

9. *Princip obučavanja (učenja)* treba da se tako organizuje i izvodi da omogući pozitivna prenošenja stečenih znanja, veština i metoda rada sa mirnodopske obuke na ratnu praksu.

b) *Andragoško-didaktički principi*

1. *Princip kontinuelnosti sa obukom starešina za funkciju* (školoivanjem), zahteva da se obuka starešina uz funkciju tako planira i programira da predstavlja nadgradnju i primenu znanja i veština stečenih u toku školovanja. S obzirom na činjenicu da se školovanjem stiču fundamentalna naučno-teorijska opšta i vojna znanja, težište obuke starešina uz funkciju, kako je već istaknuto, treba da bude na primeni stečenih znanja i sadržajima koji proizlaze iz potreba obavljanja funkcionalnih dužnosti.

2. *Princip ostvarivanja jedinstva između vojne nauke, obuke starešina i praktične delatnosti starešina* determiniše neophodnost da se u obuci starešina izučavaju sadržaji proizašli iz rezultata vojne nauke i tehnike i da se, neposredno i konkretno, primenjuju u praktičnoj delatnosti starešina.

To je, u stvari, najkraći i najefikasniji put da se povežu vojna nauka i praksa, odnosno da se brzo i efikasno najnovija dostignuća i rezultati vojne nauke, preko sistema obrazovanja, prenesu i prime ne u praksi.⁹

3. *Princip savremenosti* implicira zahtev da težište obuke starešina uz funkciju mora biti na inovacijama (proverenim i dokazanim), a težište celokupne obuke na savremenim saznanjima vojne nauke

⁹ Danas se, na primer, u svetu udvostručava: ukupan broj naučnih rezultata za 30—40 godina, obim naučnih rezultata svakih 12, a ukupan broj naučnih kadrova svakih 10 godina (8, str. 71). To je posledica eksplozije znanja i procesa snažne scijentizacije u svetu, iako naučno-tehnička revolucija praktično traje preko dve decenije (poljoprivredna revolucija je trajala 8.000 godina, a industrijska preko 200). Ukupan obim i tzv. multiplikacija znanja povećani su za preko 100 puta u odnosu na akumulaciju znanja početkom ovog veka. Današnji broj naučnika u svetu, je 90% veći od broja svih naučnika do danas. Smatra se da će se u idućem veku naukom direktno baviti oko četvrtine celokupnog stanovništva u razvijenim zemljama i na taj način otvoriti novi sektor delatnosti — kvartarijarni (sada: primarni, sekundarni i terciarni).

i prakse. Celokupna obuka mora biti okrenuta ka budućnosti. S tim u vezi Lenjin je govorio »na prošlost sam se osvrtao samo sa stano-
višta potreba sutrašnje i dalje perspektive« (12, str. 136).

To, istovremeno, znači da u obuci treba izbegavati nepotrebni istoricizam, faktografiju, verbalizam, prevaziđene »teorije« (genezu) i, koliko je to god moguće, ponavljanje (posebno višekratno) već ranije stečenih znanja.

4. *Princip aplikativnosti obuke* izražava potrebu da celokupna obuka starešina uz funkciju bude, pretežno, orijentisana na primenu znanja, odnosno na primenjeno-aplikativnu sferu obuke. Šira teorijska znanja bi trebalo izučavati samo u meri koja je potrebna za razumevanje i objašnjavanje primenjene obuke i radi ovlađivanja inovacijama.

5. *Princip težišta obuke starešina uz funkciju u jedinicama-ustanovama* sadrži potrebu i zahtev da one treba da budu osnovni nosioci ove obuke, u oblasti realizacije i u njenom planiranju i organizovanju. S tim u vezi biće potrebno da se preduzmu kadrovsko-materijalne i druge mere (andragoški i drugi kadrovi) da svaka jedinica-ustanova postane mikroobrazovni ali celoviti sistem, povezan sa jedinstvenim makroobrazovnim sistemom obuke starešina uz funkciju u JNA.

6. *Princip permanentnosti obuke* bazira na već konstatovanoj neophodnosti stalne obrazovne mobilnosti starešina u skladu i u tempu razvoja vojne nauke i tehnike i stalnim promenama u modernizaciji vojne organizacije i našeg socijalističkog samoupravnog društva. Jer, »svet odraslog čoveka ne nalikuje slici i predstavama koje je stekao u mladosti (tj. u periodu školovanja). Taj svet postaje sve više neshvatljiv, pa čak i neprijateljski. Čovek koji se tome ne prilagođava postaje stranac u sferi u kojoj radi i živi. Ko stalno ne uči, ko nije u toku promena i novina, neminovno će biti prevaziđen, otuđen i sam lično nezadovoljan« (3, str. 58). Osnovna implikacija takvog brzog i akcelerativnog razvoja nauke i prakse jeste — neophodnost da obrazovanje starešina postane permanentan proces, koji traje do kraja radnog veka, nezavisno od čina ili zvanja i položaja koji starešina obavlja.¹⁰

¹⁰ Smatra se da je, sa ekonomskog aspekta, obrazovanje ekonomično samo do vremena kada se ono »isplaćuje« kasnijom stručnom delatnošću. Ta vremenska granica (prema prof. Mazuru, poljskom akademiku) nalazi se oko 48. godine života. Po njemu obrazovanje uz rad ne može trajati duže od sposobnosti za profesionalni rad. Ta biološka granica je vremenska tačka između 60 i 65. godine starosti.

7. *Princip fleksibilnosti i dinamičnosti obuke, s obzirom na karakter obuke uz rad i karakteristike učesnika obuke* (sve su starešine), zahteva da se pri planiranju i realizovanju obuke nužno mora ostvariti visok stepen fleksibilnosti i dinamičnosti. Neophodno je obezbediti fleksibilan i konkretnim okolnostima (kadrovskim, vremenskim, prostornim, materijalnim i dr.) prilagođen sistem organizacionih formi i metoda izvođenja obuke (primena metoda problemske nastave, blok-nastave, programirane nastave i sl.), uz istovremeno prevazilaženje klasičnog školskog i rigidnog (predmetno-časovnog) sistema nastave.

8. *Princip zasnivanja obuke na prethodno stečenim iskustvima starešina* polazi od činjenice da su starešine — kao učesnici obuke uz funkciju, već prethodno završile odgovarajuće vojne škole, i da su praktičnom aktivnošću stekle veliko iskustvo. Stoga je potrebno da se pri organizovanju i izvođenju obuke ne samo uvažavaju prethodno stečena znanja i iskustva starešina, već da ona predstavljaju jedan od polaznih činilaca za njeno planiranje i izvođenje.¹¹

S tim u vezi je i neophodnost da u obući starešina ne bi smeo da postoji tzv. klasični odnos nastavnik-učenik, već je nužno ostvariti zajednički i ravnopravan rad i odnos svih učesnika obuke (izvođača obuke i slušalaca) na ostvarivanju zajedničkih ciljeva i zadatka obučavanja;¹²

9. *Princip funkcionalnog vrednovanja obuke starešina uz funkciju* polazi od stava — da obuka starešina nije sama sebi svrha, već da osnovni kriteriji za vrednovanje ove obuke treba da polaze od transfera naučenog u procesu obuke (iz situacije učenja) u situaciju rada i praktične aktivnosti starešina.

To praktično znači da obuka starešina uz funkciju ostvaruje svoju ulogu tek onda ako, neposredno ili posredno, utiče na povišenje kvaliteta obavljanja funkcionalnih dužnosti i ako unapređuje

¹¹ Odrastao čovek, prema teoriji obrazovanja odraslih, procenjuje se sa stanovišta biološke zrelosti, formalno-pravnih kriterija (punoletstva), kriterija socijalne i radne razvijenosti (socio-emocionalna zrelost) i psihofizičke zrelosti. Na osnovu svih ovih kriterija, starešina spada u kategoriju odraslih. Prema naučnicima M. Moersu i F. Pegeleru, postoje sledeći stepeni odraslog čoveka: (1) stupanj adultacije — 18 god.; (2) stupanj mladi odrasli — 32 god.; (3) stupanj srednjovečnih — do 44. god.; (4) stupanj stariji odrasli — do 56 god.; (5) stupanj starenja — do 68 god.; i (6) stupanj starosti — preko 70 godina.

¹² Formiranje svakog pojedinca kao aktivnog subjekta je ona tačka u kojoj se spaja naučno-tehnička revolucija — kao pogonska snaga razvoja ljudskih sposobnosti, a istovremeno, i autorealizacija čoveka kao ličnosti. Time se, u stvari, u oblasti obrazovanja, u budućim decenijama naučno-tehničke revolucije, postavlja pitanje — da li će ostati ili pasti kulturna revolucija komunizma (10, str. 29).

borbenu gotovost jedinice (odnosno efikasnost rada ustanove), jednom rečju — ako se njome unapređuje postojeća praksa.

Stoga merenje i ocena obuke starešina uz funkciju ne bi se mogli obavljati samo na osnovu klasičnog školskog sistema proveravanja i ocenjivanja, već je neophodno vrednovanje izražavati, primarno, pokazateljima pozitivnih promena koje su izvršene u jedinici (ustanove) i u samoj ličnosti starešine — pod uticajem rezultata ostvarenih u obuci.

KORIŠĆENA LITERATURA:

1. Dr Dragomir Filipović, *Permanentno obrazovanje* (suština i konzekvence), Leskovac, 1971.
2. *Rezolucija Savezne skupštine o razvoju sistema obrazovanja i vaspitanja na samoupravnoj osnovi*, Andragogija br. 3, 1970.
3. Pol Langran, *Uvod u permanentno obrazovanje*, Beograd, 1971.
4. A. Leyer, *Za bolje obrazovanje tehničkog kadra*, Moderna organizacija, Kranj, br. 3, 1968.
5. *Osnovi vojne andragogije*, VIZ, Beograd, 1967.
6. *Osnovi andragogije*, Sarajevo, 1966.
7. Černi, Giljarevski, *Osnovi informatike*, Moskva, 1968.
8. Božo Težak, *Bitni aspekti znanstvenog rada*, Enciklopedija moderna, Zagreb, 1969/1970.
9. G. M. Dobrov, *Nauka o naukama*, Beograd, 1970.
10. Grupa autora, *Civilizacija na raskršću*, Bratislava, 1967.
11. Joža Valentinčić, *Rasprostranjenost i razvojni pravci permanentnog obrazovanja odraslih*, Andragogija, br. 5, 1971.
12. V. I. Lenjin, *Celokupna dela*, tom X, 1952.
13. *Deveti kongres SKJ*, Beograd, 1969.